

Julie James AS/MS
Y Gweinidog Newid Hinsawdd
Minister for Climate Change

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Eich cyf/Your ref P-06-1398
Ein cyf/Our ref JJ/00119/24

Jack Sargeant AS
Cadeirydd y Pwyllgor Deisebau
Senedd Cymru
Bae Caerdydd
Caerdydd
CF99 1SN

07 Mawrth 2024

Annwyl Jack,

Diolch am eich llythyr dyddiedig 18 Ionawr.

Hoffwn i roi sicrwydd i'r Pwyllgor fy mod yn pryderu'n fawr iawn am effaith llygredd ar ansawdd ein hafonydd. Mae gwella ansawdd dŵr yn broblem gymhleth nad yw'n hawdd ei datrys.

Mae Afon Teifi yn enghraifft o hyn. Mae'r afon honno o dan nifer o bwysau, gan gynnwys llygredd o fwyngloddiau metel segur ar ben uchaf y dalgylch, llygredd o asedau dŵr gwastraff, a llygredd gwasgaredig o ddŵr ffo oddi ar y tir. Hefyd mae mannau tynnu dŵr yfed cyhoeddus o bwys strategol ar yr afon.

Er mwyn mynd i'r afael â llygredd ar Afon Teifi a chyrrff dŵr eraill yng Nghymru, mae angen rheoli adnoddau naturiol mewn modd integredig er mwyn sicrhau'r manteision economaidd a chymdeithasol mwyaf posibl mewn ffordd deg, wrth amddiffyn pob ecosystemau a'r amgylchedd. Nid yw Llywodraeth Cymru a Cyfoeth Naturiol Cymru (CNC) yn gallu gwireddu'r uchelgeisiau hyn ar eu pennau eu hunain. Mae angen i bawb feddwl am sut mae eu gweithgareddau'n effeithio ar yr amgylchedd dŵr ehangach – mae angen dull 'Tîm Cymru'. Mae CNC yn rhan allweddol o Dîm Cymru, ac â'u cyllid presennol maent yn gwneud gwaith sylweddol ledled dalgylch Afon Teifi i wella ansawdd dŵr, lleihau llygredd, a chreu gwelliannau sylweddol, gweladwy a pharhaol i Afon Teifi a'i bywyd gwyllt.

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1SN

Gohebiaeth.Julie.James@llyw.cymru
Correspondence.Julie.James@gov.Wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

Mae CNC yn arwain 'Prosiect Pedair Afon LIFE', prosiect adfer afonydd uchelgeisiol ar raddfa fawr, a sicrhodd dros £9 miliwn o gyllid (y mae Llywodraeth Cymru wedi darparu £850k y flwyddyn ohono am bedair blynedd fel arian cyfatebol) i ganolbwyntio ar adfer nodweddion dŵr croyw mewn pedair Afon ACA yng Nghymru: Afon Teifi, Afonydd Cleddau, Afon Tywi ac Afon Wysg. Gan weithio gyda sefydliadau partner, ffermwyr, perchnogion tir, cymunedau lleol a chontractwyr, mae'r prosiect yn defnyddio atebion hirdymor sy'n seiliedig ar natur ar Afon Teifi a'r afonydd targed eraill i wella eu hansawdd ecolegol. Ar Afon Teifi yn benodol bydd y prosiect yn ymweld â dros 150 o ffermwyr i roi cyngor ynghylch rheoli tir, gosod tua 25km o ffensys ar hyd yr afon a phlannu tua 12,500 o goed ar hyd yr afon. Mae cynlluniau hefyd i ailgyfeirio tua 3km o afon syth yn y dalgylch, i adfer prosesau naturiol a gwella cynefinoedd ar hyd yr adrannau hyn. Mae'r prosiect yn mynd i'r afael â rhywogaethau afonol goresgynnol fel Jac y Neidiwr a Phidyn-y-Gog Americanaidd, gyda'r nod o gael gwared ar y rhywogaethau hyn mewn rhai is-ddalgylchoedd. Mae'r gwaith hwn yn cael ei gyflawni gan contractwyr lleol yn ogystal â gwirfoddolwyr.

Yn ogystal â Phrosiect Pedair Afon LIFE, mae CNC yn defnyddio Afon Teifi ar gyfer prosiect ['dalgylch arddangos'](#) peilot arloesol, gyda chymorth Llywodraeth Cymru. Mae prosiect Dalgylch Arddangos Teifi yn ymwneud â meddwl yn wahanol a defnyddio atebion arloesol i archwilio ffyrdd newydd o weithio, ac i chwilio am atebion amgylcheddol arloesol drwy gydweithio â sefydliadau cyhoeddus a phreifat, cymunedau a sefydliadau'r trydydd sector. Bydd yn adeiladu ar waith sydd eisoes yn cael ei wneud ac yn canolbwyntio ar sut y gall CNC ychwanegu gwerth a dangos ychwanegedd. Mae CNC yn adolygu gwaith monitro dŵr croyw, gan ystyried anghenion y dyfodol, dulliau newydd ac arloesi. Mae CNC hefyd yn manteisio ar ddiddordeb a brwdfrydedd aelodau'r cyhoedd a grwpiau cymunedol sy'n awyddus i fonitro afonydd, traethau a llynnoedd lleol. Mae CNC yn gweithio i ddatblygu eu dull o ymdrin â Gwyddor Dinasyddion er mwyn galluogi defnyddio data gwerthfawr i hyrwyddo eu gwaith ymhellach. Rwyf hefyd yn awyddus i ystyried defnyddio pwerau arbrolfol Cyfoeth Naturiol Cymru lle bo hynny'n briodol. Mae CNC yn cydweithio'n weithredol ag 16 o sefydliadau eraill i ddatblygu a chytuno ar amcanion clir ar gyfer y prosiect ac i ddatblygu rhaglen waith gyda'i gilydd i'w chyflawni ar y cyd. Gyda'i gilydd, maent wedi cyflwyno cais i Gronfa Arloesi Ofwat am £2 miliwn i gefnogi'r gwaith o gynnal ymyriadau yn y dalgylch. Ni ddylid diystyru'r her i CNC a'i randdeiliaid – gan y credir y gallai'r prosiect bara am hyd at bum mlynedd. Er bod y newid i'w weld yn araf, mae'r prosiect yn dod ar adeg hanfodol i'n hafonydd. Bydd y ffordd rydym yn gweithio gyda'n gilydd – fel rheoleiddwyr, Llywodraeth, perchnogion tir, busnesau a chymunedau – yn ganolog os ydym am gyflawni'r gwelliannau yn ein hafonydd yr ydym i gyd yn chwilio amdanynt.

Yn dilyn cyhoeddi Adroddiad CNC ar Gydymffurfedd ym mis Ionawr 2021, a ganfu fod Afon Teifi yn methu targedau ar gyfer ffosfforws, sefydlodd CNC brosiect Afonydd ACA i fynd i'r afael â rhai o'r problemau ansawdd dŵr ar draws Afonydd ACA yng Nghymru. Mae astudiaethau o ffynonellau a gomisiynwyd gan CNC i nodi ffynonellau llygredd ffosfforws wedi nodi mai gollyngiadau o waith trin carthffosiaeth Dŵr Cymru a gorlifoedd storm cyfun yw prif achos y lefelau ffosfforws yn nalgylch Afon Teifi. Mae CNC yn gweithio'n agos gyda dros 30 o fentrau a chynlluniau gwella DCWW yn y dalgylch, ac mae'n goruchwyllo'r gwaith hwnnw. Fel rhan o [Gynllun Gweithredu](#) Llywodraeth Cymru i fynd i'r afael â llygredd ffosfforws mewn dalgylchoedd afonydd ACA, ar hyn o bryd mae CNC yn cynnal adolygiad o drwyddedau gollwng i geisio lleihau effaith asedau DCWW a gwella cydymffurfedd.

Gan weithio gyda Thasglu Gwella Ansawdd Afonydd Cymru, mae CNC yn cyflawni eu hymrwymiaadau yn y map ffordd ar gyfer gorlifoedd storm, gan gryfhau ein fframwaith rheoleiddio ar gyfer gorlifoedd storm i sicrhau bod cwmnïau dŵr a dŵr gwastraff yn rheoli ac yn gweithredu eu rhwydweithiau carthffosydd yn effeithiol. Yr uchelgais yw sicrhau system garthffosiaeth gadarn sy'n addasu i bwysau newid yn yr hinsawdd ac sy'n sicrhau nad yw gorlifoedd yn cael eu defnyddio oni bai bod angen. Yn sylfaenol i hyn mae casglu tystiolaeth newydd i ddangos effeithiau gorlifoedd, yn ogystal â chasglu gwybodaeth am lygryddion sy'n dod i'r amlwg. Mae'r tasglu hefyd yn edrych ar sut mae CNC yn cyfathrebu â rhanddeiliaid, gan adeiladu ar y diddordeb cynyddol ynghylch ansawdd dŵr a hamdden.

Yn dilyn blynyddoedd o gydweithio rhwng y cwmnïau dŵr a'r rheoleiddwyr, gan gynnwys CNC, cyflwynodd cwmnïau dŵr yng Nghymru eu cynlluniau busnes yn hydref 2023. Mae'r cynlluniau busnes hyn yn nodi rhaglen sylweddol o fuddsoddiadau y mae eu hangen yn fawr iawn ledled Cymru. Gwerth y buddsoddiad yw bron i £1.9 biliwn, sy'n gynydd o 84% o'i gymharu â'r cyfnod blaenorol. Rwyf i a CNC yn disgwyl, pan fydd Ofwat wedi cymeradwyo'r cynlluniau busnes, y bydd y cynlluniau hynny'n dangos y byddant yn cefnogi gwelliannau amgylcheddol cynaliadwy er budd cenedlaethau heddiw a'r dyfodol, gan gyfrannu felly at y gwelliannau yn Afon Teifi ac Afonydd ACA eraill, Gorlifoedd Storm Cyfunol ac amrediad o raglenni dŵr eraill.

Mae CNC yn gweithio gyda'r Awdurdod Glo a Llywodraeth Cymru mewn modd gweithredol i fynd i'r afael ag effeithiau mwyngloddio metel yn y gorffennol yn nalgylch Teifi, i leihau gollyngiadau metel o ddau fwynglawdd metel – Abbey Consols (Blaenddwyr Teifi) ac Esgair Mwyn (Llednant Meurig). Mae cyllid Llywodraeth Cymru gwerth tua £5 miliwn wedi cael ei ddyrannu i weithredu mesurau i leihau llygredd sinc a phlwm ar y safleoedd hyn. Mae Pwll *Nautilus* arloesol wedi'i gynllunio ar gyfer Esgair Mwyn a fydd yn cael gwared ar waddodion o'r dŵr sy'n cael eu gollwng, ac mae cyngor cyfreithiol wedi cael ei sicrhau ar y ffordd briodol o gael mynediad at safle Abbey Consols a lleihau'r risgiau a'r problemau o'r safle hwnnw.

Mae pysgodfeydd gwerthfawr Afon Teifi yn cael eu diogelu a'u gwella gan waith CNC a'i oruchwyliaeth yn y dalgylch. Mae'r Cynllun Adfer Cynefinoedd Pysgod, a ariennir gan y Prosiect Pysgodfeydd Cynaliadwy a dyfarniad grant Cronfa Cynefinoedd Pysgod Mewndirol (IFHR) i Afonydd Cymru ac Ymddiriedolaeth Afonydd Gorllewin Cymru, yn cynnwys gosod ffensys i atal da byw rhag cael mynediad i gyrsiau dŵr a hybu twf llystyfiant brodorol i sicrhau manteision i gynefinoedd a manau cysgodi. Yn ogystal â'r gwaith adfer hwn, mae CNC wedi defnyddio eu pwerau gorfodi mewn ffordd gadarn ac effeithiol mewn perthynas â physgodfeydd ar Afon Teifi. Yn 2022, llwyddodd ymchwiliadau CNC i atal gang potsio wedi'i drefnu – a oedd wedi bod wrthi'n pysgota yn anghyfreithlon am eogiaid yn helaeth am 20 mlynedd ar Afon Teifi – gan erlyn y gang hwnnw a sicrhau euogfarnau troseddol yn eu herbyn. Gorchynnodd y llys fod £61,791.50 yn cael ei atafaelu oddi wrth arweinydd y gang oherwydd yr enillion ariannol yr oedd wedi'i wneud drwy ei droseddau. Datgelodd gwaith dilynol weithgarwch troseddol a oedd wedi para am ddau ddegawd.

Mae CNC yn ymgymryd â llawer o weithgareddau eraill yn nalgylch Teifi fel rhan o'u dyletswyddau a'u cyfrifoldebau cyffredinol. Mae'r rhain yn cynnwys ymateb i ddigwyddiadau a gorfodi a thrwyddedu rhagweithiol, archwiliadau cydymffurfio / trwyddedau – nod CNC yw cynnal 800 o arolygiadau ar ffermydd risg uchel ledled Cymru mewn perthynas â Rheoliadau Adnoddau Dŵr (Rheoli Llygredd Amaethyddol) (Cymru) 2021.

Mae Llywodraeth Cymru yn sicrhau bod CNC yn parhau i gyflawni eu rhwymedigaethau a darparu gwerth am arian drwy gynnal trafodaethau rheolaidd a chadarn a chyfarfodydd i rannu'r wybodaeth ddiweddaraf. Mae'n amlwg bod CNC yn chwarae eu rhan lawn yn y gwaith i atal llygredd a gwella ansawdd dŵr. Er gwaethaf y wasgfa ar gyllid cyhoeddus, maent yn llwyddo i ddefnyddio'r holl adnoddau sydd ar gael iddynt i atal a lleihau llygredd, cynnal rhagor o arolygiadau ac erlyn y rhai sy'n peri'r difrod mwyaf difrifol neu fwriadol.

Rwy'n hyderus y bydd y Senedd yn parhau i graffu ar waith CNC mewn modd gweithredol a chadarn.

Yn gywir

Julie James AS/MS

Y Gweinidog Newid Hinsawdd
Minister for Climate Change